

γινε εκπαιδευτική φιλοσοφική εκδήλωση στην αίθουσα Συνεδρίων τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος μέ θέμα: «Ὁ Σωκράτης, ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας καί οἱ νέοι», μέ εἰσηγητές τόν καθηγητή C. Georgiadis, τόν καθηγ. Π. Πολυχρονόπουλο, τόν Δρα Κ. Ἀνδρουλιδάκη, καί τούς Δρες Μ. Tziattas, J.D. Gericke. Ἐπίσης, τό βράδυ τῆς Κυριακῆς (26.8.90) ἔγινε φιλοσοφική εκδήλωση στό Πυθαγόρειο Γυμνάσιο Σάμου μέ μόνο ὁμιλητή τόν καθηγητή J. Anton καί θέμα: «Σωκρατική φιλοσοφία: ἠθικός καί πολιτικός βίος». Στό περιθώριο ὅμως τῶν καθ'αυτό ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καί τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Συνεδρίου, ἔγιναν καί ἄλλες εκδηλώσεις πού στόχευαν ἀφενός στην ἐπαφή —κυρίως τῶν ξένων Συνέδρων— μέ σημαντικά δείγματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί ἀφετέρου στην κατάδειξη τῆς διαχρονικότητάς του· στό πλαίσιο αὐτό, τό Σάββατο (25.8.90) ἔγινε ἐκδρομή τῶν Συνέδρων στην Ἱερά Νῆσο Πάτμο μέ ἐπίσκεψη-ξενάγηση στή Μονή Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐνῶ τό βράδυ τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Σύνεδροι παρακολούθησαν παράσταση τῆς «Ἡλέκτρας» τοῦ Σοφοκλή στό Ἀρχαῖο Θέατρο τοῦ Πυθαγορείου.

Μέ τό Δεύτερο Συνέδριό της ἡ Διεθνῆς Ἑταιρεία Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, πού ἀπαρτίζεται σέ μεγάλο ποσοστό ἀπό ἐπιστημονικό δυναμικό τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασποράς, συνεχίζει ἀδιάπτωτα τή σοβαρότατη παρουσία της στόν ἑλληνικό καί διεθνή φιλοσοφικό χῶρο. Ἡ βαρύνουσα σημασία τῆς παρουσίας αὐτῆς κατ' ἀρχήν τεκμηριώνεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ τόμος "Ionian Philosophy" ὅπως καί ὁ τόμος «Ἰωνική Φιλοσοφία», ἔχει ἤδη ἐκδοθεῖ καί γνώρισε εὐμενέστατες κριτικές ἐκ μέρους τῶν ἐιδικῶν. Εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι οἱ Ἑλληνες καί ξένοι Σύνεδροι, μέ ἀφορμή τό Δεύτερο Συνέδριο, ἀνανέωσαν τήν πίστη τους γιά τή σημασία καί τήν ἀξία τῶν Συνεδρίων πού ὀργανώνει ἡ ΔΕΕΦ. Πράγματι, οἱ ἐντυπώσεις τῶν Συνέδρων γιά τό Συνέδριο, ἐκπεφρασμένες ὄχι μόνο διά ζώσης ἀλλά καί μέ ἐπιστολές πρὸς τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή τοῦ Συνεδρίου, εἶναι ἄκρως ἐνθαρρυντικές γιά τή συνέχιση τῆς προσπάθειας τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρείας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας γιά τήν ἐπιστημονική προσέγγιση τῆς ἑλληνικῆς σκέψης, μέσα ἀπό Συνέδρια καί ἄλλες εκδηλώσεις, στό χῶρο τοῦ πλούσιου σέ ἑλληνική πολιτισμική παράδοση χιλιετηρίδων Αἰγαίου.

ΔΡ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ν. ΛΑΜΠΡΕΛΛΗΣ

ΑΘΗΝΑ

ΤΡΙΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΘΕΜΑ: «ΣΧΕΤΙΚΙΣΜΟΣ, ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΚΡΙΤΙΚΗ»
(ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ - ΖΑΧΑΡΩ, 1-5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1990)

Τό Τρίτο Διεθνές Συμπόσιο Φιλοσοφίας καί Διεπιστημονικῆς Ἐρευνας πού συνεκλήθη στην Ἀρχαία Ὀλυμπία καί τή Ζαχάρω ἀπό 1 ἕως 5 Αὐγούστου 1990 μέ θεματική: «Σχετικισμός, σκεπτικισμός, καί ἡ ἀντιδογματική τους κριτική», ἀπετέλεσε σημαντικό γεγονός στό χῶρο τοῦ φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ. Ἡ σημασία τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ ἔγκειται στην προσπάθεια πού κατεβλήθη ἐκ μέρους τῶν ὁμιλητῶν νά ἐμβαθύνουν σέ ζητήματα πού ἀφοροῦν σέ ἀντιδογματική κριτική ἢ ἀντιδογματικά σχό-

λια ἐν γένει, πάνω στόν σχετικισμό καί τόν σκεπτικισμό. Ἐπίσης ἡ παραπάνω συνάντηση ἐνεθάρρυνε τήν ἀνταλλαγή ἀπόψεων διακεκριμένων Ἑλλήνων καί ξένων φιλοσόφων παρέχοντας ἔτσι τή δυνατότητα ἐδραίωσης ἐνός συνεκτικοῦ δεσμοῦ ἀνάμεσα στή σύγχρονη ἑλληνική διανόηση καί τόν ἐνεστῶτα στοχασμό τῆς ἀλλοδαπῆς.

Τίς ἐργασίες τοῦ Συμποσίου ἐγκαινίασε ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου Φιλοσοφίας καί Διεπιστημονικῆς Ἐρευνας Λεωνίδας Μπαρτζελιώτης, καλωσορίζοντας καί εὐχαριστῶντας τούς ὁμοεθνεῖς καί ἑτεροεθνεῖς συνέδρους γιά τήν παρουσία τους σέ ἕνα τόπο πού διεκδικεῖ τήν ἀγωνιστική καί ἀνταγωνιστική πατρότητα τῆς σωματικῆς ρώμης ἀλλά καί τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου: τήν ἀρχαία Ὀλύμπια. Σύμφωνα μέ τήν προσφώνηση τοῦ Προέδρου τοῦ ΔΚΦΔΕ, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Λυσίας, οἱ Σοφιστές καί οἱ Σκεπτικοί συνέβαλαν σέ ἕναν συνεχῆ ἐπιχειρηματολογικό ἀνταγωνισμό, ἀντάξιο καί σύστοιχο μέ τό δράμα τῶν ἀγωνισμάτων πού ἐτελοῦντο στόν παραπάνω ἱερό χῶρο.

Οἱ εἰσηγήσεις πού εἶχαν ἱστορικό καί συγχρόνως συστηματικό χαρακτήρα διακρίθηκαν γιά τήν ἐπιστημονική τους ἀριότητα καί τό μεθοδολογικό τους πνεῦμα. Ἀναλύθηκε ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς θεμελιώδους ἀπόφασης, ἡ ἐπιστημολογική ἐπάρκεια τῆς σκεπτικῆς ἠθικῆς σέ σχέση μέ τόν «ἀνοικτό Σκεπτικισμό» καί τήν «σκεπτική ἠθική» τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου τοῦ αἰῶνα μας Wilhelm Weischedel. Ἐγινε, ἐπίσης, ἀξιόλογη προσέγγιση τῆς αὐστηρότατης κριτικῆς πού ἄσκησε ὁ Πλωτῖνος στίς κοσμολογικές καί ἠθικές θεωρίες τῶν φιλοσοφούντων Γνωστικῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀποδείχθηκε, μάλιστα, ὅτι ὁ Πλωτῖνος στηλίτευε τούς Γνωστικούς ὄχι τόσο γιά τήν τόλμη πού εἶχαν νά ἀμφισβητήσουν τήν ἀξιοπιστία καί τήν ἐγκυρότητα τῆς παρωχημένης πλατωνικῆς παράδοσης, ἀλλά κυρίως γιά τήν ἔλλειψη φιλοσοφικῆς μεθόδου πού διέκρινε τήν ἀντιπλατωνική καί γενικώτερα τήν ἀνθελληνική τους κριτική.

Μία ἄλλη θεματική ἐνότητα ἀναφέρθηκε στά σύγχρονα ρεύματα τοῦ θεωρητικοῦ ἠθικοῦ Σκεπτικισμοῦ, τοῦ ἀκραιφνοῦς ἠθικοῦ Σκεπτικισμοῦ, τοῦ ὄντολογικοῦ Σκεπτικισμοῦ, στούς ἐκπροσώπους τῶν ρευμάτων αὐτῶν καί στίς ἀντιδράσεις πού αὐτά ἔχουν προκαλέσει. Ὑποστηρίχθηκε, μάλιστα, ὅτι ἡ καταφυγή στήν ἐνόραση, τήν συνεπειοκρατία καί τήν διυποκειμενικότητα συνιστοῦν ἀπαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου νά ἀπαντηθοῦν σκεπτικιστικά ἐρωτήματα.

Ἐνδιαφέρουσα ἦταν, ἐπίσης, ἡ παρουσίαση πού ἔγινε μέ στόχο νά ἀποδειχθεῖ ὅτι οἱ πυρρώνειες/ἀκαδημαϊκές ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στον Σέξτο καί στόν Hume δέν ἐπαρκoῦν γιά νά ἐρμηνεύσουν τούς ἀποκλίνοντες «τρόπους» σκεπτικισμοῦ μεταξύ τῶν δύο φιλοσόφων. Ἀναλύθηκαν γι' αὐτόν τόν λόγο οἱ λογικές προϋποθέσεις στίς ὁποῖες εὐρίσκονται οἱ ρίζες τῆς διαφορετικῆς φιλοσοφίας τῶν δύο στοχαστῶν καί ἀντιπαρέταθη τό δίπτυχο: πίστη-δόγμα τοῦ Σέξτου στή σχέση: πίστης-λόγου τοῦ Hume.

Εἶναι μακρὺς ὁ κατάλογος τῶν πράγματι ἀξιόλογων εἰσηγήσεων. Σταχυολογοῦμε μερικές ἀκόμη γιά νά φανεῖ καλύτερα ἡ προβληματική τοῦ Συνεδρίου:

«Τό ἀπιστεῖν τοῦ Ἐπιχάρμου καί ἡ ἐποχή τοῦ Πύρρωνος τοῦ Ἡλείου». Μέ τήν ἀνακοίνωση αὐτή καθορίσθηκαν οἱ κοινές θέσεις τοῦ ἀποσπάσματος «Νάφε καί μέμνας' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν» τοῦ Ἐπιχάρμου καί τῶν ὄρων «ἐποχή», «ἀφασία» καί «ἀταραξία» τοῦ Πύρρωνος. Οἱ θέσεις αὐτές εἶναι: ἡ γαληνότητα τῆς ψυχῆς μπροστά στήν ἀγνοσία τῶν πραγμάτων, ἡ ἐπιφύλαξη καί ἡ ἀμφιβολία σχετικά μέ τή βεβαιότητα στή γνώση, ἡ ἐνεργητική διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ὡς γνωστικοῦ ὑποκειμένου πού ἐκφράζεται ὡς συνεχῆς ἀπορία καί ζήτηση, ὁ ἀντιδογματισμός κατά τήν ἀναζήτηση τῆς γνώσεως καί, τέλος, ἡ ἀξία τῶν στοιχείων αὐτῶν τόσο γιά τό πνευματικό ὅσο καί γιά τό πρακτικό μέρος τῆς ζωῆς.

«Ο "Άγιος Αύγουστίνος και ο σκεπτικισμός». Κατά την ανάλυσή της παρουσιάσθηκε ή μεταστροφή του 'Αγίου Αύγουστίνου, κατά τή διάρκεια τής νεότητάς του, από τόν Μανιχαϊσμό στόν Σκεπτικισμό. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ὄχι ἐπειδή ὁ "Άγιος εἶχε ἐκδηλώσει ποτέ σκεπτικιστικές τάσεις ἀλλά λόγω τοῦ ὅτι εἶχε γοητευθεῖ ἀπό τά διανοητικά ἐπιχειρήματα τῶν σκεπτικιστῶν. Τό γεγονός, μάλιστα, ὅτι ὁ Αὐγουστίνος χρησιμοποίησε τήν βεβαιότητα τής ἀμφιβολίας γιά νά ἀποδείξει τήν ὕπαρξη τοῦ εἶναι μας, τόν καθιστᾷ πρόδρομο τής καρτεσιανῆς φιλοσοφίας κατά μία καί ἡμισυ χιλιετία.

Πρωτότυπη ἦταν ἡ πραγματεία: «Ο σκεπτικισμός τοῦ Pascal ὡς μέσον κριτικῆς τής λογοκρατίας καί θεμελίωσης τής ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας». Πέρα ἀπό μία κατατοπιστική εἰσαγωγή στήν προβληματική γύρω ἀπό τήν ὁποία περιστράφηκε ὁ κεντρικός μῖτος τής μελέτης, ἐξετάσθηκε κατά πόσον ὁ Σκεπτικισμός τοῦ Pascal λειτουργεῖ ὡς μέσον γιά τήν ἄσκηση δριμύτατης κριτικῆς στή Λογοκρατία καί μέ ποιόν τρόπο, μέσα ἀπό τήν κριτική αὐτή, καταλήγει στήν περίπου «άνευ ὄρων» ἀποδοχή τής ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας. Ἰδιον τής εἰσήγησης αὐτῆς ἦταν ὅτι ὁ εἰσηγητής της δέν κατέβαλε προσπάθεια νά πείσει μέ φορτικότητα χρησιμοποιῶντας κηρύγματα ἢ κατηγοητικούς τόνους. Ἔτσι ἡ κατακλείδα τοῦ προβληματισμοῦ δέν ἀπέληξε σέ προσχεδιασμένα ἢ ἐσπευσμένα συμπεράσματα, ἀλλά σέ διαπορητικές προτάσεις μέ συμπαγή ἐρεῖσματα σέ ὄλο τό μήκος καί τό εὖρος τοῦ ἴστοῦ τής παρουσίασής του.

Τέλος, στό πεδίο τής φιλοσοφούσης θεολογίας ἀνήκε ἡ εἰσήγηση: «Ο ἀντισκεπτικιστικός καί ἀντιδογματικός χαρακτήρας τής ὀρθόδοξης γνωσιολογίας μέ ἀφορμή τά κείμενα τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ», ἡ ὁποία ὑπογράμμισε τήν παρουσία τοῦ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ στό χῶρο τοῦ χριστιανικοῦ στοχασμοῦ καί ἐπεσήμανε ὅτι ὁ συλλογισμός αὐτός στοιχειοθέτησε τή μέθοδο, μέ τήν ὁποία ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς ἀπέκρουσε τόν ἀγνωστικισμό καί τόν σκεπτικισμό. Πρόκειται γιά ἀξιόλογη ἐργασία πού διακρίθηκε γιά τή φιλοσοφική της ποιότητα καί τόν ἀρραγῆ εἰρμό στά ἐπιχειρήματα παρά τήν πυκνότητα τῶν νοημάτων καί τήν θεολογική ὀρολογία πού περιεῖχε.

Μεστότητα στά νοήματα, λογική ἀκολουθία στούς στοχασμούς καί ἀβίαστα συμπεράσματα ἦταν τά κύρια γνωρίσματα τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν. Πιστεύουμε ὅτι στήν ὀλοκλήρωση τής ἐπιτυχίας τοῦ Συνεδρίου θά συνέβαλλε καί ἡ ἐγκαιρη ἐκδοση τῶν πρακτικῶν του, ἡ ὁποία, ὅπως πληροφοροῦμαστε, ἔχει ἤδη ἀρχίσει.

ΠΕΤΡΟΣ ΦΑΡΑΝΤΑΚΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΗ Μ.Ε.
ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ Δ.Φ.

Η ΣΤΩΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (ΔΕΛΦΟΙ, 19-21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1990)

Ἡ Ἑλληνική Ἑταιρεία Φιλοσοφικῶν Μελετῶν σέ συνεργασία μέ τό Εὐρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο τῶν Δελφῶν διοργάνωσε τό IV Διεθνές Συμπόσιο Φιλοσοφίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στούς Δελφούς ἀπό 19-21 Ὀκτωβρίου 1990 ὑπό τήν προεδρία τοῦ Καθηγητοῦ κ. Εὐάγγελου Μουτσόπουλου, τής Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιστημονική θεματική τοῦ συμποσίου (οἱ ἀνακοινώσεις τής ὁποίας ἐγιναν στήν ἀγγλική καί